

Zuzanna Kierwiak¹
(Wrocław)

Eliza Markiewicz²
(Warszawa)

„Ognisko epidemiczne małpiej ospy” Analiza konfliktu wyobrażeń bułgarskich środowisk LGBTI i Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej na przykładzie Sofijskiej Parady Równości

Słowa kluczowe: Bułgaria, LGBTI, Sofia Pride, Bułgarska Unia Nacjonalistyczna, skrajna prawica, małpia ospa
Keywords: Bułgaria, LGBTI, Sofia Pride, Bulgarian Nationalist Union, far-right, monkey-pox

List otwarty Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej (BUN³) z czerwca 2022 roku adresowany do prezydentki Sofii, Jordanki Fandykowej, utrzymany jest w tonie troski o zdrowie mieszkańców stolicy. Członkowie BUN wyrażają w nim obawę o planowany przemarsz parady Sofia Pride 2022:

Wydarzenie to ma ogromną szansę zmienić się w ognisko epidemiologiczne małpiej ospy. [...] specjaliści i prestiżowe organizacje medyczne jako pierwsze ognisko wskazują przede wszystkim na zgromadzenie gejów

¹ ORCID: 0000-0002-1922-1730

² ORCID: 0000-0002-5655-8906

³ Organizacja nosi nazwę Български национален съюз [Bułgarska Unia Narodowa]. Redakcja zachowuje przekład nazwy przyjęty przez autorki: Bułgarska Unia Nacjonalistyczna. Organizacja stosuje niezgodny z bułgarską normą zapis nazwy, gdzie wszystkie człony są zapisywane wielką literą; zachowano ten zapis w cytatach z oficjalnej strony BUN – przyp. red.

na Gran Canarii, którą odwiedziło 80 tysięcy homoseksualistów z całego świata. Chociaż eksperci jeszcze nie wyjaśnili, jak choroba przeszła z małpy na człowieka o nietradycyjnej seksualności, wszystkie fakty dowodzą, że zarażeni to homoseksualni i biseksualni mężczyźni. Przygodne kontakty seksualne to być może główna droga rozprzestrzeniania się wirusa, ale możliwe jest również zakażenie poprzez kontakt ze skórą osoby chorej. A jest to kontakt wysoce prawdopodobny podczas masowych wydarzeń takich jak parada gejów. Co więcej, możliwe jest, że obcokrajowcy odwiedzający Sofię z okazji „Sofia Pride” byli na Gran Canarii i innych ogniskach epidemii. Szczególnie zaniepokojenie budzi fakt, że organizatorzy stołecznej parady gejów będą próbować zachęcić do udziału dzieci i młodzież [...] zdrowiem ryzykują również służby porządkowe, ponieważ mogą wejść w kontakt z nosicielami tej zdradzieckiej zarazy. (Български Национален Съюз 2022a)

Listy tego typu to popularna i skuteczna taktyka skrajnie prawicowych środowisk. Homofobiczne stereotypy (osoby homoseksualne są winne zoofilii, zarażają osoby heteronormatywne nietypowymi chorobami, uprawiają przygodny seks, żyją rozpustnie i namawiają do podobnego stylu życia dzieci i młodzież) zyskują rozgłos dzięki przedrukowi prasowym, co w konsekwencji przesuwa granicę, za którą zaczyna się radykalizm⁴. Działania anty-LGBTI spotkały się z odzewem samych organizatorów, organizacji pozarządowych i aktywistów, co dało początek kolejnej odsłonie publicznego konfliktu dotyczącego prawa środowisk LGBTI do manifestacji. „Wspólne, performatywne prawo do pojawiania się”, o którym Judith Butler pisze w swojej książce *Zapiski o performatywnej teorii zgromadzenia* (Butler 2016), to prawo, które generuje nieustanne napięcie pomiędzy analizowanymi w tekście, reprezentatywnymi dla bułgarskiej sceny aktywistycznej organizacjami.

Zainspirowane tym sporem, badamy wypowiedzi aktywistów Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej dotyczące Sofia Pride i wydarzeń towarzyszących, co staje się pretekstem do analizy ideologii, konfliktu wyobrażeń, a nawet batalii prawnej obu środowisk. Analizując autonarrację aktywistek

⁴ O roznoszeniu małpiej ospy przez osoby LGBTI pisały nie tylko media prawicowe (blitz.bg; trud.bg), ale również portale centrowe (iskra.bg opublikowała przedruk listu otwartego Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej: <https://www.iskra.bg/balgarski-natsionalen-sayuz-iska-zabranata-na-sofia-prayd-2022/>; flagman.bg; dnevnik.bg; actualno.com, a także jedna z największych prywatnych stacji telewizyjnych bTV).

i aktywistów ze środowiska osób LGBTI oraz ich reakcję na kontrmanifestacje i przemoc ze strony grup nacjonalistycznych, próbujemy nakreślić ramy konfliktu imaginariów społecznych, silnie przejawiającego się w przestrzeni miejskiej⁵.

Niniejszy artykuł powstał na podstawie badań prowadzonych w latach 2021–2022 podczas przygotowywania dwuautorskiej pracy magisterskiej zatytułowanej „Aktywizm we współczesnej Bułgarii na przykładzie wybranych organizacji feministycznych i skrajnie prawicowych”. Zainspirowane konfliktem wyobrażeń społecznych oraz jego dyskursywnymi i performatywnymi manifestacjami między organizacjami feministycznymi i środowiskami skrajnej prawicy⁶, które dotychczas badałyśmy, uznaliśmy za ciekawe i uzupełniające kontekst spojrzenie na węższy wycinek rzeczywistości społecznej, tj. wymiar konfliktu między bułgarskim środowiskiem LGBTI a BUN. Przyglądając się badanym tekstom źródłowym, posługujemy się krytyczną analizą dyskursu. Barbara Jabłońska w artykule *Krytyczna analiza dyskursu: refleksje, teoretyczno-metodologiczne wymiary najważniejsze założenia tytułowej metody: pojmowanie dyskursu zarówno jako wypowiedzi, jak i tekstu, przywiązywanie w postępowaniu badawczym wagi do kontekstu, do jakiego się odnosi oraz zwrócenie uwagi na jego procesualność*. Jabłońska dodaje, że zgodnie z podejściem krytycznej analizy dyskursu zadaniem badacza jest demaskowanie przemocy językowej i ukrytych stosunków władzy (Jabłońska 2006).

Projektując nasze badanie aktywizmu we współczesnej Bułgarii, inspirowaliśmy się kategorią aktywizmu performatywnego, który to termin, naszym zdaniem, najlepiej oddaje charakter aktywności Bułgarskiej Unii

⁵ Badania mniejszości wymagają nieustannego kwestionowania tzw. autorytetu etnograficznego. Analizując środowiska, do których nie należymy, staramy się praktykować, zgodnie z zaleceniami Michela Herzfelda, refleksyjność empiryczną, czyli podejście „podające w wątpliwość założenia kulturowe etnografa, wyjaśniające spotkanie etnograficzne wraz z jego ograniczeniami jako istniejące na podstawie niedoskonałego ząbienia się dwóch różnych kodów, z wielością przeróżnych tożsamości i domysłów” (Herzfeld 2004).

⁶ Badając środowisko bułgarskich nacjonalistów, a w szczególności Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej, posługujemy się terminem „skrajna prawica”. W 2022 r. sąd w Bułgarii wydał uzasadnienie wyroku w sprawie delegalizacji BUN. Można w nim przeczytać, że ani generał Łukow, ani Legiony, do których BUN się odwołuje, nie noszą znamion ani faszyzmu, ani żadnej innej prawnie zabronionej ideologii. Eufemistycznie interpretacji przeczą m.in. prace europejskich historyków, a także radykalne postulaty i zachowania wyrażane *explicitie* i *implicitie* podczas zgromadzeń.

Nacjonalistycznej oraz środowiska LGBTI. Odwołujemy się do szerokiej definicji performansu, rozumiejąc go jako „codzienną praktykę życia społecznego przejawiającą się w rytuałach, demonstracjach, paradach, festiwalach itd.” (Domańska 2007). Chociaż zdajemy sobie sprawę z charakteru zwrotu performatywnego w naukach humanistycznych, zwrotu, który, podobnie jak poprzedzający go tekstualizm, ma tendencję do totalitarnego opisu rzeczywistości, zdecydowałyśmy się użyć tego paradygmatu do jak najlepszego opisanego buntu, który cechuje większość środowisk aktywistycznych. Jak pisze bowiem Ewa Domańska, „zwrot performatywny manifestuje przesunięcie punktu ciężkości z kontemplacji, refleksji nad światem i człowiekiem oraz aprobaty owego świata na bunt wobec zastanej rzeczywistości i jej zmian” (Domańska 2007). Działania wybranych przez nas organizacji są performatywne, ponieważ, posługując się terminologią Judith Butler, stanowią „ucieleśnioną formę podawania w wątpliwość pewnych nowych, jak również mocno zakorzenionych, wymiarów dominujących ujęć tego, co polityczne” (Butler 2016). Zgadza się z tezą filozofki, uznajemy, że cielesny charakter oporu badanych przez nas osób przejawia się na co najmniej dwa sposoby: poprzez zgromadzenia oraz poprzez ulokowanie ciała w centrum demonstracji.

Zarys historii ruchu LGBTI w Bułgarii

Wzmianka o penalizacji zachowań nieheteronormatywnych w Bułgarii po raz pierwszy pojawia się w kodeksie karnym z 1896 roku (Darakchi 2021; out.bg 2022). W czasach Bułgarskiej Republiki Ludowej za stosunki homoseksualne groziła kara pozbawienia wolności do lat trzech. Pomimo oficjalnego zakazu, prawo nie weszło w siłę aż do 1961 roku, kiedy, jak podaje bułgarski historyk Michaił Gruew, odbył się pierwszy grupowy proces homoseksualnych mężczyzn (Груев 2009). Pierwsza manifestacja środowisk homoseksualnych odbyła się dwa lata później w Sofii i stanowiła reakcję na prowadzoną sukcesywnie od czasu procesu polityczną obławę. Wydarzenie rozpoczęło się przy centralnej łaźni mineralnej w Sofii (bg. Централна минерална баня, obecnie Muzeum Historii Sofii) i przeszło do historii jako relatywnie udana próba pokazania sprzeciwu i zmanifestowania

swojej widoczności w przestrzeni publicznej⁷ (out.bg 2022). Odpowiedzią Służby Bezpieczeństwa była kolejna fala represji, która doprowadziła do grupowego procesu 28 mężczyzn w 1964 roku (Груев 2009). W autonarracjach środowiska LGBTI oraz mediach pojawiają się informacje o przymusowych eksperymentach hormonalnych na więźniach obwinionych o homoseksualizm – miały one być podstawą do decyzji o leczeniu (out.bg 2022; bghelsinki.org 2010). Na całkowitą depenalizację Bułgarzy musieli czekać do 1968 roku, kiedy to orientacja seksualna została uznana przez ustawodawcę za uleczalną kondycję zdrowotną.

Historia Sofijskiej Parady Równości

Sofijska Parada Równości (София Прайд) odbywa się nieprzerwanie od 2008 roku. Pierwsze wydarzenie, zorganizowane przez organizację pozarządową BGO Gemini⁸, odbyło się 28 czerwca, w trzydziestą dziewiątą rocznicę zamieszek w Stonewall i w czterdziestą rocznicę dekryminalizacji homoseksualizmu w Bułgarii. Pod hasłem „Ja i moja rodzina” ulicami Sofii przeszło około stu aktywistów, a policja aresztowała ponad sześćdziesięciu kontrdemonstrantów związanych w większości ze środowiskami skrajnie pravicowymi i nacjonalistycznymi (София Прайд 2023). W miesiącach poprzedzających paradę jej przeciwnicy zorganizowali szeroko zakrojoną akcję protestacyjną mającą na celu delegalizację wydarzenia. Marsz został potępiony zarówno przez patriarchę bułgarskiego Kościoła Prawosławnego, jak i przez bułgarskiego muftiego. Swoje niezadowolenie wyraził również ówczesny premier Bułgarii, Sergej Staniszew, piastujący urząd z ramienia Bułgarskiej Partii Socjalistycznej.

Z inicjatywy Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej w wielu miastach w kraju odbył się „Tydzień nietolerancji homoseksualizmu”. Bezpośrednią przyczyną akcji było Sofia Pride, a także „inne, powtarzające się,

⁷ Jest to też miejsce, gdzie w 2022 roku rozpoczęła się demonstracja przeciwko Marszowi Łukowa. Według źródeł, m.in. pracy Gruewa (Груев 2009), było to miejsce, w którym spotykało się środowisko homoseksualnych mężczyzn.

⁸ Aktywiści BGO Gemini, NGO utworzonego pod koniec lat 90. w Sofii i działającego w Bułgarii do 2009 roku, swój cel opisywali jako stworzenie lepszego społeczeństwa dla lesbijek, gejów, biseksualistów i osób transpłciowych. Organizacja zajmowała się walką z mitami dotyczącymi środowiska LGBTI, pomocą medyczną i prawną oraz szeroko rozumianym lobbieniem. BGO Gemini miało nieoceniony wkład w rozwój infrastruktury i wiedzy o AIDS w Bułgarii. (bgogemini.org 2004).

antykulturalne i antynaturalne zachowania, które w naszym kraju zamieniły się w ostatnich latach w standardową praktykę” (darkinews.bg 2008). W planie tygodnia znalazło się m.in. posiedzenie okrągłego stołu pod hasłem „Jak ograniczyć i zwalczyć szkody spowodowane homoseksualizmem i pedofilią w Bułgarii?”; organizacja stoisk informacyjnych i akcje rozdawania ulotek. Organizatorzy wystosowali również apel, w którym wskazywali na transformację jako na źródło biedy, nieszczęścia, niepewności i moralnego upadku, który w konsekwencji umożliwił „epidemiologiczne rozbastwienie homoseksualizmu i pedofilii” (darkinews.bg 2008). Apel sugerował również istnienie homoseksualnego spisku objawiającego się w piastowaniu przez homoseksualistów i pedofilów wysokich stanowisk w państwie i finansach. Swoje zaangażowanie organizacja tłumaczy ideałami walki z antybułgarskimi siłami oraz ochroną bułgarskich dzieci. Agencja Reuters podała informację o kontrdemonstrantach noszących pałki, rzucających koktajle Mołotowa i jajka. Swoją niepokój o stan praw człowieka w Bułgarii, ówczesnie już od roku państwa członkowskiego Unii Europejskiej, wyraziło Amnesty International. Bezprecedensowe zaangażowanie organizacji międzynarodowych zapewniło uczestnikom Sofia Pride skuteczną ochronę policji; podczas pierwszej parady równości nie było rannych (reuters.com 2008). Jednym z aresztowanych tego dnia prowokatorów był ówczesny lider Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej, Bojan Rasate, który w konsekwencji złożył do prokuratury zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, jako powód cytując brutalne aresztowanie na oczach córki, pobicie i bezprawny nakaz wypuszczenia za poręczeniem.

Kolejne lata przyniosły znaczący wzrost liczby uczestników wydarzenia, a problemy wewnętrzne Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej zapewniły marszowi względne bezpieczeństwo. W 2009 roku ulicami Sofii przeszło ponad 300 osób, a rok później już niemal 800. Sofijską paradę zaczęły wspierać również ambasady krajów zachodnioeuropejskich i niektóre partie opozycyjne. Zaostrzenie reakcji środowisk skrajnie prawicowych na kolejne parady równości zbiegło się z czasem wyciszenia sporów wewnętrznych w Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej i wybrania na przewodniczącego organizacji Zvezdomira Andronowa. W 2011 roku w paradzie po raz pierwszy wziął udział urzędujący polityk z ramienia BPS (Bułgarska Partia Socjalistyczna БСП), kandydat na prezydenta Sofii Georgi Kadiew. W tym samym roku uczestnicy marszu zdecydowali się na działanie artystyczne

polegające na dołączeniu do pomnika armii sowieckiej tęczyowych elementów. Podczas kolejnych marszów m.in. domagano się uznania przestępstw przeciwko heteroseksualistom za przestępstwa z nienawiści; udostępniono transmisje na żywo, lobbowano za zmianami w systemie edukacji mającymi na celu ochronę młodzieży LGBTI. Od 2013 roku udostępniany jest program kulturalny. W 2016 roku w reakcji na kolejne przygotowania do parady patriarcha Neofit wystosował list do wiernych Kościoła prawosławnego nawołujący do traktowania środowiska LGBTI z miłością (Патриарх Български Неофит 2016). Chociaż do największego wybuchu przemocy doszło podczas pierwszej parady równości, to organizatorzy podkreślają, że żaden marsz nie był wolny od mniej lub bardziej rozpowszechnionych aktów agresji ze strony kontrdemonstrantów (София Прайд 2023).

Bułgarska Unia Nacjonalistyczna

Trudno w Bułgarii o bardziej znaczącą pod względem wpływu społecznego organizację skrajnie prawicową niż ta, którą Parlament Europejski wymienia w dokumencie potępiającym mowę nienawiści, dyskryminację na tle etnicznym, płciowym i seksualnym (Aguilar 2020). Bułgarska Unia Nacjonalistyczna istnieje od 2001 roku. W 2020 roku rozpoczęło się postępowanie prawne wszczęte przez prokuraturę mające na celu delegalizację stowarzyszenia. W lutym corocznie ulicami Sofii przechodzi Marsz Łukowa, najważniejszy wieczór w kalendarzu BUN, ale też najbardziej rozpoznawalne wydarzenie tego typu w całej Bułgarii. Przemarsz ku czci sympatyzującego z nazistami generała Christa Łukowa⁹ odbywa się nieprzerwanie od 2004 roku. Kolejne petycje obywatelskie żądają jego delegalizacji, jak dotąd – bez skutku. Jak zostało już wspomniane, w uzasadnieniu wyroku jednego z sądów można przeczytać, że ani generał Łukow, ani Legiony, do których BUN się odwołuje, nie noszą znamion ani faszyzmu, ani żadnej innej prawnie zabronionej ideologii (Български Национален Съюз 2022b). Żadna organizacja o podobnie radykalnym profilu nie pokazuje

⁹ Generał Łukow (1888–1943) – minister obrony w Carstwie Bułgarii (1935–1938), w latach 1942–43 stał na czele faszystowskiej organizacji Съюзът на българските национални легиони. W 1943 roku zginął z rąk dwójga zamachowców, członków wówczas nielegalnej Bułgarskiej Partii Komunistycznej, co stało się osnową budowanej współcześnie mitologii męczeństwa generała.

tak szerokiego spektrum kwestii związanych z radykalnym dyskursem nacjonalistycznym, jak Bułgarska Unia Nacjonalistyczna.

Źródeł inspiracji BUN należy upatrywać w okresie międzywojennym. Pomimo niezwykle silnego wsparcia ze strony elit intelektualnych w międzywojniu nie doszło do ukonstytuowania się zwartego projektu pravicowego, a nacjonalizm trafiał na podatny grunt przede wszystkim w szeregach armii. Ugrupowania pravicowo-faszystowskie były skupione na poprawie warunków życia Bułgarów. W imię tej idei organizacje te były gotowe nawet na współpracę z komunistami (Еленков 1998). Rozwinięte współcześnie mitologie tradycji narodowej promowane były za to przez quasi-faszystowskie państwo. Mniej oficjalne kanały karmiły się wspomnianymi motywami pierwotności. Jak pisze Grażyna Szwat-Gyłybowa:

W myśl słowiańskich mitów odrodzeniowych tworzenie narodu legitymizowała bezwzględna więź z ludem, kulturą ludu jako esencjonalną wartością zbiorowości. Przeciwwstawienie obcym własnej odrębnej tożsamości (językowo-etnicznej) miało znaczenie kompensacyjne i ubezpieczało pozycję ludu/narodu, w sensie Hegłowskim „bez historii”, jako że w Bułgarii doszło do przerwania ciągłości bytu państwowego wskutek upadku drugiego carstwa bułgarskiego (1396), po którym nastąpiło kilkuwiekowe panowanie osmańskie. (Szwat-Gyłybowa et al. 2020)

Bułgarska Unia Nacjonalistyczna rewitalizuje tradycje przedwojennych organizacji faszystowskich, nawiązując do ugrupowania Съюзът на българските национални легиони (Unia Narodowych Legionów Bułgarskich), którego dowódcą był generał Christo Łukow (Andronow 2011). Akcje Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej koncentrują się na sabotowaniu działań ugrupowań feministycznych i tych walczących o prawa mniejszości seksualnych. W książce wydanej z okazji dwudziestolecia istnienia organizacji lider ugrupowania, Zvezdomir Andronow, podkreśla, że w 2021 niemal każda inicjatywa aktywistów gender, LGBTI i innych „seksualnych patologii” spotkała się z kontrdemonstracjami¹⁰. Ta sama forma protestu sprawdza się również w przypadku parad równości – to BUN co roku

¹⁰ Warto dodać, że w zasadzie od samego początku istnienia organizacji głównym zajęciem jej członków było tworzenie kontrpropozycji dla bardziej liberalnych inicjatyw. Przykłady można mnożyć, wystarczy wspomnieć o akcji „Pazardzik przeciwko zбоченcom” stojącej w kontrze do „Razem dla wolnego Pazardziku”; listach protestacyjnych, czy wspomnianej we wstępie petycji.

organizuje pikiety w obronie chrześcijańskiej rodziny (Andronow 2011). Wyjaśnienia tak silnego skoncentrowania na działaniach kontrademostracyjnych należy szukać w ideologii ugrupowania. Zdaniem Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej nacjonalizm to trzecia droga, biegnąca pomiędzy liberalnym kapitalizmem i marksizmem. To droga niezwykle potrzebna, bo kraj znajduje się w ruinie. Nacjonalista powinien więc walczyć za Wielką Bułgarię – wielką w planie duchowym i terytorialnym. Program organizacji proponuje całościową reformę rządów w duchu rozwiniętej polityki socjalnej połączonej z nakazem pracy i dobrze funkcjonującymi instytucjami. Akcent położony jest na równość wobec prawa, a więc i walkę z rzekomym uprzywilejowaniem mniejszości (Български Национален Съюз 2018a).

Aktywiści BUN dystansują się od narracji zarzucających im homofobię, rasizm czy ksenofobię. Jedno z przemówień wygłoszonych podczas ubiegłorocznego Marszu Łukowa, stanowi bezpośrednią odpowiedź na zarzut strachu przed innością. Przemawiający członek BUN podkreślał, że to ludzie z patologicznymi zбочzeniami boją się środowisk konserwatywnych, a nie vice versa. Jak mówił, wrogiem BUN jest ideologia forsowana przez organizatorów parady równości, a nie ludzie-ofiary tej ideologii, dodając, że równość wszystkich ludzi jest złudzeniem, które od zawsze powodowało degenerację społeczeństwa, śmierć, marginalizację duchowości i cierpienie – silny ma pomagać słabemu, a słaby podążać za nim, a nie określać się jako mniejszość¹¹. W refleksji teoretyków BUN obecna jest specyficzna narracja antykolonialna, którą jako przeciwnicy koncepcji takich jak gender, prawa mniejszości seksualnych czy współczesnych narracji równościowych skutecznie zawłaszczają. Genderyści, lewicowcy, osoby LGBTI czy aktywiści są w takich opowieściach kreowani na wrogich kolonizatorów, często opłacanych przez zachodni lub nieznany kapitał. Członkowie BUN zdają się wręcz uważać bułgarskie elity za skolonizowane, tj. utożsamiające się bardziej z hegemonem (np. Unią Europejską) niż własnym środowiskiem. Bułgarska Unia Nacjonalistyczna kieruje swój przekaz do „ludu”, rozumianego przede wszystkim jako ludzie pracy. Dzięki chrześcijańskiej retoryce przykładu („po owocach ich poznać”) unikają

¹¹ Informacje oraz cytaty dotyczące Marszu Łukowa 2022 pochodzą z mojej obserwacji uczestniczącej i dziennika terenowego.

klasycznej wiktyimizacji, nie są po prostu ofiarami kolonizacji, lecz prężnie działającymi aktywistami.

Najczęstszym argumentem wysuwany przez Bułgarską Unię Nacjonalistyczną przeciwko środowiskom LGBTI, a w konsekwencji również przeciwko organizatorom Sofia Pride, jest działanie na rzecz obcego kapitału. Na swojej stronie internetowej BUN skrupulatnie wylicza koszty kampanii informacyjnych, druku ulotek czy akcji informacyjnych, podkreślając źródło finansowania, którym najczęściej są fundusze unijne. Kiedy współorganizator sofijskiej parady równości, fundacja Glas (Gays and Lesbians Accepted in Society), zaangażował się w tworzenie programu zaznaczającego obecność społeczności LGBTI podczas wydarzeń związanych z wyborem Płowdiwu na Europejską Stolicę Kultury 2019, na stronie BUN pojawiła się informacja, że za 7 tysięcy lewów, które organizacja otrzymała z budżetu państwa, można by kupić inkubator, który uratowałby życie noworodków. Tekst został opatrzony adnotacją o długiej tradycji walki BUN z „narzucaniem nietradycyjnej seksualności jako normy w naszym narodzie” (Български Национален Съюз 2019). Innym, równie częstym argumentem, jest chęć chronienia bułgarskich dzieci przed degeneracją, która zgodnie z tą narracją jest kolejnym krokiem po uznaniu równości małżeńskiej. W jednym z artykułów Płamen Dimitrow, prominentny członek organizacji, powołuje się na przykład Desmonda Napolesa, dziecka interesującego się dragiem. Performensy Desmonda w opowieści Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej stają się prywatnymi pokazami dla homoseksualistów–pedofilów z „parady gejów”, a jego drag – seksualizacją dziecka (Dimitrow 2019). Koresponduje to z ideami przedstawionymi w podcaście organizacji, Swobodен Signal, jakoby o prawa środowisk LGBTI walczyli pedofile mający nadzieję na przesunięcie narracji równościowej i dekryminalizację seksu z nieletnimi.

Kolejną linią narracyjną jest ideologia marksizmu kulturowego. W artykule zatytułowanym „Dlaczego parada gejów jest niebezpieczna i musi zostać zabroniona?” autor śledzi działalność szkoły frankfurckiej i objaśnia mechanizm działania rewolucji marksizmu kulturowego, pisząc o powolnej infiltracji zachodnich uniwersytetów, wspieraniu rewolucji seksualnej, multikulturalizmu i poprawności politycznej. Pionkami rewolucji są w tej narracji zawodowi aktywiści gejowscy, artyści występujący na paradach i wspierający środowisko sportowcy (Български Национален

Съюз 2021b). Aktywiści BUN nie uważają się za homofobów, twierdzą bowiem, że nie mają nic przeciwko poszczególnym jednostkom, a jedynie ideologii – to ważne przesunięcie, sytuujące ich nie w kategoriach przemocy, a wojny kulturowej. To wojna nie z homoseksualną jednostką, lecz z bliżej nieokreśloną grupą osób organizujących parady równości dla dzieci, wychowujących bez użycia kategorii płci i działających na rzecz legalizacji pedofilii (NAMBLA, B4U–Act). Stąd celem Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej nie jest jedynie delegalizacja parad równości, a kryminalizacja całego aktywizmu środowisk LGBTI. W artykule z 2014 roku zatytułowanym „W czerwcu czeka nas nowa fala brutalnego homoseksualnego psychologicznego terroru” autor konkluduje, że to osoby o poglądach konserwatywnych są dyskryminowane i poddawane psychologicznemu terrorowi (Български Национален Съюз 2018b).

W tym kontekście interesującym przykładem jest sprawa ojca Ewgeniego, popa, który swoją ósemkę dzieci wychowuje na osoby duchowne. Zdaniem Płamena Dimitrowa ojciec Ewgeni to symbol tego wszystkiego, czego nienawidzą aktywiści LGBTI, a jednocześnie i symbol tego, czego powinni chronić nacjonałiści (Dimitrow 2021d). W obronie przed medialną nagonką środowiska konserwatywne zorganizowały akcję i grupę na portalu Facebook zatytułowaną „W obronie ojca Ewgeniego i wszystkich duchownych prawosławnych od LGBT i BHK (Bułgarski Komitet Helsiński)”. Co ciekawe, ojciec Ewgeni to również zawzięty antyszczepionkowiec, autor bezprecedensowego pozwu złożonego w Sliwienie na podstawie odmowy przyjęcia jego niezaszczepionych dzieci do publicznego przedszkola. Znany jest również ze swoich kontrowersyjnych wypowiedzi: w 2012 roku nawoływał do rzucania kamieniami w uczestników Sofijskiej Parady Równości (standartnews.com 2012). Ojciec Ewgeni to rzadki w imaginarium aktywistów Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej przykład pozytywny, wzór do naśladowania i archetypowy ojciec narodu, chroniący swoje dzieci przed degeneracją płynącą ze świata.

Motywy obrony bułgarskich dzieci najczęściej pojawia się podczas akcji bezpośredniej interwencji w przestrzeń miejską, np. protestów przed projekcją filmów. W konsekwencji jednej z takich akcji, w 2022 roku do Komisji ochrony przed dyskryminacją, bułgarskiego organu specjalizującego się w przeciwdziałaniu nierównemu traktowaniu, wpłynęła skarga przeciwko Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej. To druga po skardze

Aleksandra Oskara na antysemickie wypowiedzi Zvezdomira Andronowa, lidera ugrupowania. Radosław Stojanow, aktywista Bułgarskiego Komitetu Helsińskiego, zgłosił się do komisji w sprawie ulotek rozpowszechnianych przez BUN (Български Национален Съюз 2022c). Ulotki te, rozdawane przed ubiegłoroczną Sofia Pride, składały się ze strony tytułowej z dwoma zdjęciami *drag queen* czytającej książki dzieciom, które autor opatrzył tytułem „Chcą waszych dzieci. LGBT propaganda i pedofilia”. Kolejne cztery strony to wyliczenie, jak twierdzą autorzy, łatwych do zweryfikowania faktów na temat ruchu LGBTI. Listę poprzedza zdanie: „Ruch LGBT nie walczy o prawa. Od samego początku jest ruchem politycznym, walczącym nie tylko o normalizację patologii seksualnych, ale i ustanowienie dyktatury mniejszości seksualnych. Jednym z ich celów jest normalizacja pedofilii i wielu działaczy tego ruchu to pedofile” (Димитров 2021b). Autorzy wskazują na Berlin z czasów Republiki Weimarskiej jako na pierwszą współczesną Sodomę pełną dziecięcych prostytutek. Rok 1933 autorzy opisują pozytywnie jako moment ukrócenia tej wątpliwej rewolucji seksualnej – zamknięto wtedy Instytut Seksuologii Hirschfelda, który, jak podaje ulotka, skrywał w swoich murach wiele materiałów pedofilskich. Chronologia historii ruchu LGBTI jest znacznie zaburzona, a omawiane w ulotce są postacie takie jak Frits Bernard¹², Helmut Kentler¹³, Michael Foucault, David Thorstad¹⁴, Gayle Rubin¹⁵, Daniel Cohn-Bendit¹⁶, Judith

¹² Frits Bernard (1920–2006) – holenderski psycholog kliniczny, psycholog, seksuolog, zwolennik akceptacji homoseksualizmu i pedofilii.

¹³ Helmut Kentler (1928–2008) – niemiecki psycholog, seksuolog, profesor resocjalizacji. Przeprowadził kontrowersyjny eksperyment polegający na umieszczaniu osieroconych dzieci w domach pedofilów, jednocześnie zachęcając ich do kontaktów seksualnych z podopiecznymi.

¹⁴ David Thorstad (1941–2021) – amerykański aktywista, uczestnik zamieszek w Stonewall. W późniejszych latach członek założycielski NAMBLA i pedofil.

¹⁵ Gayle Rubin (ur. 1949) – amerykańska antropolożka kulturowa, najbardziej znana ze swojej pracy nad pojęciem płci kulturowej. Autorka esejów o feminizmie, BDSM, prostytucji, pedofilii, pornografii i subkulturach seksualnych.

¹⁶ Daniel Cohn-Bendit (ur. 1945) – niemiecki polityk, w 2001 roku oskarżony o pedofilię na podstawie cytatów z autobiograficznej książki, artykułów i wywiadów. W 2009 roku polityk przyznał, że jego wypowiedzi były wynikiem trendu badań nad dziecięcą seksualnością.

Butler, Larry Brinkin¹⁷, dzieci zainteresowane kulturą dragu, a także organizacja walcząca o prawa pedofilów B4U–ACT. Ulotkę zamyka apel do odbiorcy o wspólny wysiłek włożony w ideę delegalizacji ideologii LGBTI w Bułgarii, która w przeciwieństwie do krajów zachodnich jeszcze nie jest opanowana przez lobby gejowskie (Димитров 2021b). Tekst wspomnianej skargi wnosi również o cenzurowanie naklejki drukowanej przez BUN, przedstawiającej heteronormatywną rodzinę pod parasolem chroniącym ją przed opadami w kolorach tęczy. Napis na naklejce głosi: „Zdrowa rodzina – zdrowy naród”. Zdaniem aktywistów Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej skarga Stojanowa dowodzi, że aktywiści środowisk LGBTI walczą przeciwko rodzinie (Български Национален Съюз 2022c).

Podobną narrację prowadzi Płamen Dimitrow w podcaście organizacji, Swoboden Signal. Mniejsze grono odbiorców oraz dłuższy, mniej przyjazny krzykliwym nagłówkom format wieloodcinkowej serii o LGBTI, daje okazję do wglądu w poglądy i taktyki BUN. W podcaście Dimitrow podkreśla, że nie zamierza posługiwać się terminologią promowaną przez środowisko LGBTI, przez co ma nadzieję dyktować warunki komunikacji. Teoria o weimarskiej genezie rewolucji seksualnych w pierwszym odcinku cyklu zostaje znacząco rozszerzona, a zasługi NSDAP szczegółowo opisane. Powtarzany jest argument o nierozzerwalnej łączności ruchu LGBTI i aktywistów walczących o legalizację pedofilii. Jeden ze słuchaczy komentuje: „[...] fakt po fakcie, serwowany tak dosadnie, jak pocisk, strzela i piszczy ci w uszach – było tak, było siak, budzi, skłania do myślenia! Nie mam słów... dziękuję, że istnieje taki kanał” (Димитров 2021c). W kolejnym odcinku powraca motyw ideologii–choroby. Jak mówi Dimitrow, marksizm zmutował, a nosicielami nowego wirusa są lewicowcy z patologiczną seksualnością. Jego zdaniem powtarza się sytuacja z Weimaru, sam Dimitrow zdaje się sugerować konieczność zaistnienia kolejnej siły normatywnej podobnej do NSDAP. Pomędzy opisami patologii, które środowisko Sofia Pride próbuje przenieść do Bułgarii, autor rekomenduje książki o prewencji homoseksualizmu, ale także zachęca do własnych badań, przestrzegając, że lobby genderowe coraz więcej i śmieiej cenzuruje (Димитров 2021a).

¹⁷ Larry Brinkin (ur. 1947) – aktywista LGBTI skazany za posiadanie pornografii dziecięcej.

W 2021 roku Płamen Dimitrow został zaproszony do kontrowersyjnej Telewizji Skat¹⁸, gdzie w dwudziestominutowym wywiadzie przedstawił na wizji wyżej przytoczoną narrację, jednocześnie przyczyniając się do popularyzacji i normalizacji radykalnie dyskryminujących poglądów swojej organizacji (Тоцев 2021). W tym samym roku teoria pedofiliska po raz kolejny zyskała medialny rozgłos dzięki interwencji aktywistów BUN podczas miesiąca niezgody na ideologię gender, akcji zorganizowanej jako bezpośrednia odpowiedź na Sofia Pride 2021. Program kulturalny parady równości zawierał projekcje filmu „Wąż”, który organizatorzy Sofia Pride Fest opisali jako przedstawiający przyjaźń pomiędzy dziewięcioletkiem a gejem w małym miasteczku w Macedonii. Aktywiści BUN zorganizowali akcję protestacyjną, twierdząc, że film promuje pedofilię. Reżyser filmu wydał oświadczenie, w którym opisał film jako opowieść dla dzieci i dorosłych, słodko-słoną historię serdecznej przyjaźni, która dotychczas na żadnym z ponad trzydziestu festiwali nie wzbudziła kontrowersji (dnes. bg 2021). Nie powstrzymało to nacjonalistów przed otoczeniem kina festiwalowego, co skutkowało uruchomieniem szeroko zakrojonej akcji policyjnej (Димитров 2021b). Argument obrony najmłodszych nie jest bynajmniej nowością na europejskiej scenie politycznej. Jak wykazała Gayle Rubin, troska o dzieci to element rytuału paniki moralnej, element, który najszybciej zmobilizuje społeczne oburzenie. Zdaniem badaczy figura zagrożonego dziecka odwraca uwagę od homoerotycznych napięć w organizacjach skupiających narodowców, jednocześnie przenosząc opowieść o Żydzie porywającym dzieci na grunt środowisk LGBTI, tworząc narrację o homoseksualnych pedofilach albo transpłciowych demoralizatorach (Graff 2010).

Napięcie społeczne związane ze zmianą, odbijające się na kobietach i różnych mniejszościach, jak i argument normalności, która nigdy nie wymaga doprecyzowania (w przeciwieństwie do terminów ze słownika środowisk mniejszościowych), to mechanizmy dawno już opisane i zbadane. Narracja Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej wpisuje się w paradygmat opisywany między innymi przez Agnieszkę Graff i Elżbietę Korolczuk w książce *Kto się boi gender? Prawica, populizm i feministyczne strategie oporu* (Graff, Korolczuk 2022). Dyskurs ten tworzą młodzi, hegemoniczni

¹⁸ Właścicielem SKAT jest Waleri Simeonow, polityk nacjonalistycznej partii Zjednoczeni Patrioci.

mężczyźni zaangażowani w maskulinistyczną politykę tożsamości i prawicowy populizm, który odwołuje się do zdrowego rozsądku ludu/narodu. Ideologia gender jest dla nich pustym znaczącym oznaczającym prawa osób LGBTI i migrantów, zmianę paradygmatu braterstwa na paradygmat partnerstwa, równość kobiet i mężczyzn, gwałt na zdrowym rozsądku – zło przyniesione z Zachodu.

Zgodnie z dominującą narracją antygenderystów, o której piszą Graff i Korolczuk, Bułgaria jako kraj Europy Południowej ma mieć predyspozycje do oparcia się tej zmianie, do obrony cywilizacji chrześcijańskiej przed kolonizatorami w postaci feministek, organizacji sponsorowanych przez Sorosa i zwolennikami neoliberalnego urynkwienia każdego aspektu życia. Bułgaria wydaje się idealną kandydatką na bastion antygenderowy regionu również dzięki rozpowszechnionym sympatiom prorosyjskim¹⁹. Bułgarska Unia Nacjonalistyczna, od zawsze pozostająca w kontakcie z organizacjami o podobnym profilu w innych krajach, przenosi na grunt bułgarski nowe dla Bułgarii taktyki, takie jak odwołania do symboliki religijnej²⁰. Motywy odróżniające opisywaną organizację od trendów obecnych w Europie Wschodniej to przede wszystkim brak odwoływania się do własnego zaangażowania w wychowanie dzieci, co rozumiemy jako przejaw skrajnego rozumienia ról płciowych – to kobiety mają przedstawiać się jako matki i babcie.

Wśród publikacji dotyczących moralnej paniki wokół LGBTI i ideologii gender w Bułgarii nie pojawia się praca poruszająca temat działań Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej²¹. To znacząca nieobecność, sygnalizująca niechęć badaczek do zajmowania się organizacjami, które rzadziej wypowiadają się w mediach, a częściej działają na ulicach miast i miasteczek kraju. Opory przed legitymizacją ugrupowań, które atakują parady

¹⁹ Agnieszka Graff i Elżbieta Korolczuk piszą o Rosji jako o liderce retropijnej wyobraźni politycznej i sponsorce ruchów antygenderowych.

²⁰ Według danych Gallup International z 2023 roku, 53% Bułgarów uważa się za religijnych, 58% Bułgarów deklaruje wiarę w Boga, a 34% wierzy w życie po śmierci. Źródło: <https://www.gallup-international.bg/en/46964/more-prone-to-believe-in-god-than-identify-as-religious/> [dostęp: 29 IV 2023]..

²¹ Najbardziej zbliżonym do tematu niniejszej pracy badaniem jest praca Shabana Darakchiego zatytułowana *The Western Feminists Want to Make Us Gay: Nationalism, Heteronormativity, and Violence Against Women in Bulgaria in Times of 'Anti-Gender Campaigns'*, *Sexuality & Culture* 2019, 23(4), 1208–1229.

równości, są zrozumiałe, jednak warto podkreślić, że idee Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej dotyczące mniejszości seksualnych funkcjonują nie tylko w obiegu środowisk skrajnie prawicowych. Aktywiści BUN przechwytują na swój użytek logikę populizmu, która zadziałała już podczas mobilizacji antymniejszościowych w Europie Zachodniej.

Sofia Pride 2022

Prowadząc refleksję nad odpowiedzialnością środowisk Sofia Pride na działania Bułgarskiej Unii Nacjonalistycznej, warto przeanalizować manifest wydany z okazji ubiegłorocznej parady równości sygnowanej sloganem „Bądźmy dumni”. Manifest opublikowano na Instagramie organizacji (Instagram @sofiapridebg 2022). Główny cel inicjatywy, opisany jako „przeciwdziałanie siłom i mechanizmom opresji, a ostatecznie wyzwolenie osób LGBTI, nie po prostu przez równe traktowanie bez względu na ich orientację seksualną lub tożsamość płciową, ale też przez akceptację i poprawę życia ludzi, którzy mają jakąkolwiek queerową tożsamość”, zdradza przekonanie o nikłym zaawansowaniu walki o prawa osób LGBTI w Bułgarii. W manifestcie pojawia się retoryka odwołań do wartości nowoczesnych społeczeństw demokratycznych – mowa o potrzebie widoczności i legitymizacji nieheteronormatywnych „wyborców i płatników podatków”, co wpisuje protestujących nie tylko w kontekst walki o prawa człowieka, ale również w logikę rynkową. Wymienione zostają konkretne postulaty polityczne, jakimi są: 1) wprowadzenie do Kodeksu Karnego kwalifikacji przestępstw popełnianych wobec osób LGBTI, przyznające tym samym ich „podatność na zranienie” jak mogłaby powiedzieć Judith Butler, tj. narażenie na przemoc ze względu na swoją tożsamość; 2) systemowa ochrona praw człowieka i ochrona przed dyskryminacją; 3) prawna ochrona ofiar przemocy domowej niezależnie od płci; 4) żądanie publicznych deklaracji ze strony przedstawicieli parlamentu przeciwko mowie nienawiści; 5) wprowadzenie jasnych i dostępnych finansowo, administracyjnych procedur korekty płci; 6) oraz edukacji seksualnej opartej na danych naukowych, 7) efektywnych działań przeciwdziałających prześladowaniu osób LGBTI w szkołach, zapewnienie szkoleń i wsparcia w tym zakresie personelowi pedagogicznemu, 8) zapewnienie dostępu osobom LGBTI dostępu do specyficznych dla nich usług w zakresie ochrony zdrowia.

Manifest skupia się na działaniach systemowych i socjalnych, uwzględniających potrzeby społeczności. Hasło Sofia Pride 2022 pojawia się w formie anafory na grafikach promujących wydarzenie. Odwołując się do niezwykle silnej w historii ruchu kategorii dumy, organizatorzy stworzyli hasła łączące często nieoczywiste motywy: Jesteśmy dumni, że jesteśmy wolni; Jesteśmy dumni, że jesteśmy Bułgarami; Jesteśmy dumni z naszej flagi; Jesteśmy dumni z naszych rodziców; Jesteśmy dumni, że stawiamy na rodzinę; Jesteśmy dumni, że chcemy, by Bułgaria się rozwijała; Jesteśmy dumni, że chcemy praworządności; Jesteśmy dumni, że bronimy swoich praw. Afirmatywne hasła budujące poczucie godności przeplatają się z odwołaniami do mniej oczywistych dla ruchu kategorii takich jak ojczyzna, prawo i tożsamość narodowa, tworząc propozycję znalezienia wspólnego mianownika z osobami spoza ruchu – pod każdą grafiką pojawia się zachęta „Jeśli Ty też, to Pride jest dla Ciebie” (Instagram @sofiapridebg 2022). Rozszerzenie przekazu skutkuje utratą swojego potencjału rewolucyjnego i zdradza inherentny dla zjawiska parad równości sojusz z ideologią neoliberalną, chociaż Shaban Darakchi podkreśla w swoim tekście *Bulgarian LGBTQI movement: Generations, identifications, and tendencies*, że w bułgarskim środowisku LGBTI ma miejsce podział na osoby liberalne światopoglądowo i gospodarczo oraz na osoby stojące na stanowiskach antykapitalistycznych, potępiających pink-washing (Darakchi 2021).

Tegorocznej Sofijskiej Paradzie Równości patronowały międzynarodowe korporacje, co chociaż obecnie stało się standardem w europejskim i amerykańskim kręgu kulturowym, to zdradza brak świadomości specyfiki kapitalistycznego wyzysku marginalizowanych grup należących do kultur peryferyjnych. Również wybór artystów występujących na paradzie stanowi dowód zaangażowania w ideologię liberalną. Osoby takie jak Papi Hans angażują się w wiele działań przeczących idei wyzwolenia osób marginalizowanych (w przypadku Papi Hansa wystarczy wspomnieć o seksizmie jego tekstów i uprzedmiotowieniu kobiet w teledyskach). Jak pisze bell hooks w swojej książce *Gotowi na zmianę. O mężczyznach, męskości i miłości*, sama nieheteronormatywność nie sprawia, że mężczyźni nie są uwikłani w patriarchalny system i nie będą go reprodukować, w związku z czym społeczność LGBTI nie jest automatycznie antypatriarchalna i antykapitalistyczna. Silnie liberalny przekaz koncentrujący się na polityce tożsamościowej nie stanowi realnej kontrpropozycji dla odbiorcy

skrajnie przemocowej, lecz zręcznie skonstruowanej narracji Bułgarskiej Unii Nationalistycznej. Deklaracje patriotyczne brzmią nieprzekonująco w kontekście uwikłania w paradygmat wszechobecnego urynkowania i uporczywego przemilczania refleksji systemowej. Sięgnięcie po banalny nacjonalizm nie modyfikuje utrwalonego wizerunku ruchu, nie stanowi również wiarygodnego argumentu odrzucającego zarzuty stawiane przez aktywistów skrajnej prawicy. Dla wielu Bułgarów Sofia Pride pozostanie ogniskiem epidemicznym małpiej ospy, niezależnie od obecności deklaracji dumy z kraju i dążeń do praworządności.

Warto pamiętać, że radykalne ruchy sprzeciwu wobec marszów równości występują w całej Europie Środkowo-Wschodniej, a zakorzenione w regionie idee i uprzedzenia powodują wrażenie przeżywania na nowo historii ruchu LGBTI kilkadziesiąt lat później. W 2021 roku uczestnicy parady równości w Burgas, pierwszego marszu poza stolicą kraju, zostali obrzuceni jajkami i kamieniami. Sami organizatorzy Sofia Pride 2022 postępują się, w tonie troski, narracją mogącą wzbudzać w uczestnikach strach: w publikacji dotyczącej środków ostrożności zalecają ukrywanie symboli środowisk nieheteronormatywnych w przestrzeni publicznej poza samym marszem. W sąsiadującej z Bułgarią Serbii prezydent Aleksandar Vučić ogłosił odwołanie marszu Europride 2022, co spotkało się z silną reakcją środowisk LGBTI, dzięki którym demonstracja ostatecznie odbyła się we wrześniu. Joanna Mizielińska w swoim tekście *Idee pogubione w czasie – polityka LGBT vs teoria queer w Polsce i na Zachodzie* rozróżnia zachodni czas sekwencyjności i środkowoeuropejski czas równoczesności. Według tej teorii, w czasie zachodnim zjawiska następują w ciągach przyczynowo-skutkowych, po sobie, natomiast w Europie Środkowo-Wschodniej po 1989 roku zmiany kulturowe nastąpiły jednocześnie dzięki nagłemu przepływowi informacji z krajów Europy Zachodniej (Mizielińska 2012). Opisane przez nas reakcje na legalne marsze równości trudno uznać za sprowokowane przez nagłość zachodzących zmian, mowa bowiem już nie tylko o pierwszej dekadzie, kiedy to takie wyjaśnienie mogłoby być przekonujące, ale również latach dwudziestych XXI wieku. Podobne zjawiska można zaobserwować w wielu krajach postkomunistycznych, wystarczy wspomnieć o pobiciu dwóch nastolatków podczas Marszu Równości w Białymstoku w 2020 roku lub wypowiedzi Viktora Orbána z tego samego roku, w której premier Węgier porównał osoby homoseksualne do pedofilów

(Revczky 2022). Chociaż środowiska LGBTI są faworyzowaną przez progresywne partie i instytucje unijne stroną sporu, ich przekaz w Bułgarii zdaje się przegrywać z narracją forsowaną m.in. przez opisywaną przez nas skrajną prawicę. Jak podaje portal 24chasa.bg, jedynie 20% Bułgarów zareagowałoby na pobicie osoby nieheteronormatywnej na ulicy (24chasa.bg 2022). Naszym zdaniem, jeśli idea równości ma konkurować z narracją czystej etnicznie wspólnoty opiekuńczej, musi ulec przeobrażeniu.

Zuzanna Kierwiak i Eliza Markiewicz są współautorkami tekstu w równym udziale – po 50%. Wspólnie opracowały koncepcję tekstu, warsztat metodologiczny, jak też wspólnie pisały i opracowały tekst.

Bibliografia

- Aguilar, J. F. L.. *Motion for a resolution on the rule of law and fundamental rights in Bulgaria: B9-0309/2020: European Parliament*. Retrieved January 25 2023, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2020-0309_EN.html [2 X 2020]
- Burgas Pride 2021*. Burgaspride.ga. (n.d.) <http://burgaspride.ga/2021/05/17/%d0%b1%d1%83%d1%80%d0%b3%d0%b0%d1%81-%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b9%d0%b4-2021/?fbclid=IwAR3GZh4ggfxE3Z6xOZjjve2SIUzN-NVXpYXqiP-CYiDiQYHSwyWkjGiKl1tE&i=1> [5 II 2023]
- Butler, J. P. (2016). *Zapiski o performatywnej teorii zgromadzeń*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- dariknews.bg. (2008). *Стартира „Седмица на нетолерантност към хомосексуализма“*. <https://dariknews.bg/regioni/varna/startira-sedmica-na-netolerantnost-kym-homoseksualizma-265127> [25 I 2023]
- Domańska, E. (2007). „Zwrot performatywny” we współczesnej humanistyce. *Teksty Drugie*, (5), 48–61. <https://doi.org/https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=3845>
- Europride will not be cancelled, and any ‘ban’ would be illegal*. EPOA. (2022). <https://www.epoa.eu/europride-will-not-be-cancelled-and-any-ban-would-be-illegal/> [5 II 2023]
- Graff, A. (2010). Niebezpieczne związki, czyli gender – seksualność – naród... Abramowicz, M.; Biedroń, R.; Kochanowski, J. (red.), *Queer Studies. Podręcznik kursu*. Kampania Przeciwko Homofobii, 125–138.
- Graff, A.; Korolczuk, E. (2022). *Kto się boi gender? Prawica, populizm i feministyczne strategie oporu*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.

- Herzfeld, M. (2004). *Antropologia: praktykowanie teorii w kulturze i społeczeństwie*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Hooks, B. (2022). *Gotowi na zmianę: O mężczyznach, męskości i miłości*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Instagram @sofiapridebg. <https://www.instagram.com/p/Ce8jmxnNux8/>. (n.d.). Retrieved February 4 2023.
- Jabłońska, B. (2006). Krytyczna analiza dyskursu: refleksje teoretyczno-metodologiczne. *Przegląd Socjologii Jakościowej* 2(1), 53–67. <https://doi.org/10.18778/1733-8069.2.1.04>
- Mizelińska, J. (2012). Idee pogubione w czasie – polityka LGBT vs teoria *queer* w Polsce i na Zachodzie. (2012). *Przegląd Kulturoznawczy*, 3(13). <https://doi.org/10.4467/20843860PK.12.025.09887>
- Mudeva, A. (2008). *About 60 arrested at Bulgaria's first Gay Parade*. Reuters. <https://www.reuters.com/article/worldNews/idUSL2858989620080628> [25 I 2023]
- Reviczky, Z. (2022). *Homofobia na Węgrzech: Wielu wierzy w absurdalną propagandę*. dw.com. <https://www.dw.com/pl/homofobia-na-w%C4%99grzech-wielu-wierzy-w-absurdaln%C4%85-propagand%C4%99-orbana/a-63405480> [29 IV 2023]
- Standartnews.bg. (2018). *Отец Евгений: Хвърляйте камъни по гейовете*. Отец Евгений: Хвърляйте камъни по гейовете – Общество – Новини Стандарт. https://www.standartnews.com/balgariya-obshtestvo/otec_evgeniy_hvarlyayte_kamani_po_geyovete-152151.html [25 I 2023]
- Szwat-Gylybowa, G.; Gil, D.; Miodyński, L. (2020). *Leksykon idei wędrownych na słowiańskich Bałkanach XVIII–XXI wiek* (Vol. 10). Warszawa: Instytut Sławiastyki Polskiej Akademii Nauk.
- 24chasa.bg. (2022). *Само 1/4 от българите биха защитили хомосексуални хора, нападнати физически* <https://www.24chasa.bg/bulgaria/article/11798938> [29 IV 2023]
- Андронов, З. (2021). *20 години Български Национален Съюз*. Перо и меч.
- БГО Джемини. (2004). Какво е БГО Джемини? Българска гей организация ДЖЕМИНИ – Какво е БГО Джемини? Retrieved January 25 2023, from <https://web.archive.org/web/20050502180234/http://www.bgogemini.org/bg/page.php?id=5>
- Български Национален Съюз. (2018a). *Кои сме ние*. Български Национален Съюз. <https://bgns.net/кои-сме-ние/> [25 I 2023]
- Български Национален Съюз. (2018b). *Очаква ни нова вълна на брутален хомосексуален психологически терор през юни*. Български Национален Съюз. <https://bgns.net/очаква-ни-нова-вълна-на-брутален-хомос> [25 I 2023]

- Български Национален Съюз. (2019). *Държавата и община Пловдив дават 7000 лева на гей фондация за организация на “Балкан прайд”*. Български Национален Съюз. <https://bgns.net/държавата-и-община-пловдив-дават-7000-лева> [25 I 2023]
- Български Национален Съюз. (2021a). *Месец на съпротива срещу джендър идеологията*. Български Национален Съюз. <https://bgns.net/2021-06-съпротива-срещу-джендър-идеологията> [25 I 2023]
- Български Национален Съюз. (2021b). *Защо гей-парада е опасен и трябва да бъде забранен?* Български Национален Съюз. <https://bgns.net/защо-гей-парада-е-опасен-и-трябва-да-бъд/> [2 II 2023]
- Български Национален Съюз. (2022a). *Български Национален Съюз иска забраната на София прайд*. Български Национален Съюз. <https://bgns.net/писмо-до-кмета-на-столична-община/> [25 I 2023]
- Български Национален Съюз. (2022b). *Проведе се последното съдебно заседание по делото за забрана на БНС*. Български Национален Съюз. <https://bgns.net/последно-дело-забрана-бнс-2022/> [25 I 2023]
- Български Национален Съюз. (2022c). *Джендър активисти с нова жалба срещу БНС в комисията за защита от дискриминация*. Български Национален Съюз. <https://bgns.net/нова-жалба-кзд-2022/> [25 I 2023]
- Български Национален Съюз. (n.d.). *Прайд 2021*. <https://bgns.net/wp-content/uploads/2021/06/Pride2021-FlyerBNS.pdf> [25 I 2023]
- Груев, М. (2009). *Комунизъм и хомосексуализъм в България (1944–1989 г.). Либерален преглед*. <https://www.librev.com/index.php/discussion-bulgaria-publisher/762-19441989> [25 I 2023]
- Димитров, П. (2021a). *Джендър идеологията и глобалисткия Содом – част 2. Свободен Сигнал*. episode.
- Димитров, П. (2021b). *Те искат децата ви*. Български Национален Съюз. <https://bgns.net/те-искат-децата-ви/> [25 I 2023]
- Димитров, П. (2021c). *Джендър идеологията и глобалисткия Содом. Свободен Сигнал*. episode.
- Димитров, П. (2021d). *Фейсбук група в защита на отец Евгений*. Български Национален Съюз. <https://bgns.net/фейсбук-група-в-защита-на-отец-евгений/> [25 I 2023]
- Еленков, И. (1998). *Родно и дясно*. Издателство на ЛИК.
- ЛГБТИ+ историята на България накратко – кауза*. <https://out.bg/lgbti-istoriyata-na-bulgaria-nakratko.html> [26 I 2023]
- Патриарх Български Неофит. (2016). *Обръщение на Българския патриарх и Софийски митрополит Неофит относно насрочения в София за 18 юни гей-парад*. <https://web.archive.org/web/20170202191206/http://www.bg-patriarshia.bg/news.php?id=206796> [25 I 2023]

- Попов, А. (2021). *Филм за приятелство между 9-годишен и гей мъж разбуну духовете*. <https://www.dnes.bg/obshtestvo/2021/06/03/film-za-priatelstvo-mejdu-9-godishen-i-gei-muj-razbuni-duhovete.492498>. [25 I 2023]
- София Прайд. (2023). *История*. София Прайд. <https://sofiapride.org/istoria/> [25 I 2023]
- Тоцев, В. (2021). Опасността от пропаганда на джендър идеологията. *Студио 18*. episode.

Bibliography (Transliteration)

- 24chasa.bg. (2022). *Samo 1/4 ot bŭlgarite bikha zashtitili khomoseksualni khora, napadnati fizicheski*. <https://www.24chasa.bg/bulgaria/article/11798938> [29 IV 2023]
- Andronov, Z. (2021). *20 godini Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz*. Pero i mech.
- BGO Dzhemini. (2004). *Kakvo e BGO Dzhemini? Bŭlgarska geŭ organizatsiia DZHEMINI – Kakvo e BGO Dzhemini?* Retrieved January 25 2023, from <https://web.archive.org/web/20050502180234/http://www.bgogemini.org/bg/page.php?id=5>
- Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. (2018a). *Koi sme nie*. Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. <https://bgns.net/кои-сме-ние/> [25 I 2023]
- Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. (2018b). *Ochakva ni nova vŭlna na brutalen khomoseksualen psikhologicheski teror prez iŭni*. Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. <https://bgns.net/очаква-ни-нова-вълна-на-брутален-хомос> [25 I 2023]
- Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. (2019). *Dŭrzhavata i obshtina Plovdiv davat 7000 leva na geŭ fondatsiia za organizatsiia na "Balkan praid"*. Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz <https://bgns.net/държавата-и-община-пловдив-дават-7000-лев> [25 I 2023]
- Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. (2021). *Mesets na sŭprotiva sreshtu dzhendŭr ideologiiata*. Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. <https://bgns.net/2021-06-съпротива-срещу-джендър-идеологията> [25 I 2023]
- Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. (2021). *Zashto geŭ-parada e opasen i triabva da bŭde zabranen?* Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. <https://bgns.net/защо-гей-парада-е-опасен-и-трябва-да-бъд/> [2 II 2023]
- Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. (2022). *Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz iska zabranata na Sofiia praid*. Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. <https://bgns.net/писмо-до-кмета-на-столична-община/> [25 I 2023]
- Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. (2022). *Provede se posledното sŭdebno zasedanie po deloto za zabrana na BNS*. Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. <https://bgns.net/последно-дело-забрана-бнс-2022/> [25 I 2023]
- Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. (2022). *Dzhendŭr aktivisti s nova zhalba sreshtu BNS v komisiyata za zashtita ot diskriminatsiia*. Bŭlgarski Natŝionalen Sŭiŭz. ht-

- [tps://bgns.net/нова-жалба-кзд-2022/](https://bgns.net/нова-жалба-кзд-2022/) [25 I 2023]
- Bŭlgarski Natsionalen Sŭiŭz. (n.d.). *Praïd 2021*. <https://bgns.net/wp-content/uploads/2021/06/Pride2021-FlyerBNS.pdf> [25 I 2023]
- dariknews.bg. (2008). *Startira „Sedmitsa na netolerantnost kŭm khomoseksualizma”*. <https://dariknews.bg/regioni/varna/startira-sedmica-na-netolerantnost-kym-homoseksualizma-265127> [25 I 2023]
- Dimitrov, P. (2021a). Dzhendŭr ideologiiata i globalistkiiã Sodom – chast 2. *Svoboden Signal*. episode.
- Dimitrov, P. (2021b). *Te iskat detãata vi*. Bŭlgarski Natsionalen Sŭiŭz. Димитров, П. (2021). *Te iskat deçata vi*. Български Национален Съюз. <https://bgns.net/те-искат-децата-ви/> [25 I 2023]
- Dimitrov, P. (2021c). Dzhendŭr ideologiiata i globalistkiiã Sodom. *Svoboden Signal*. episode.
- Dimitrov, P. (2021d). *Feïsbuk grupa v zashtita na otetã Evgenii*. Bŭlgarski Natsionalen Sŭiŭz. <https://bgns.net/фейсбук-група-в-защита-на-отец-евгений/> [25 I 2023]
- Elenkov, I. (1998). *Rodno i diãsno*. Izdatelstvo na LIK.
- Gruev, M. (2009). Komunizŭm i khomoseksualizŭm v Bŭlgariiã (1944–1989 g.). *Liberalen pregled*. <https://www.librev.com/index.php/discussion-bulgaria-publisher/762-19441989> [25 I 2023]
- LGBTI istoriiata na bŭlgariiã nakratko – kauza*. <https://out.bg/lgbti-istoriyata-na-bulgaria-nakratko.html> [26 I 2023]
- Patriarkh Bŭlgarski Neofit. (2016). *Obrŭshlenie na Bŭlgarskiiã patriarkh i Sofiïski mitropolit Neofit otosno nasrocheniiã v Sofiiã za 18 iŭni geï-parad*. <https://web.archive.org/web/20170202191206/http://www.bg-patriarshia.bg/news.php?id=206796> [25 I 2023]
- Popov, A. (2021). *Film za priiatelstvo mezhdu 9-godishen i geï mužh razbuni dukhovete*<https://www.dnes.bg/obshtestvo/2021/06/03/film-za-priiatelstvo-mejdu-9-godishen-i-gei-myj-razbuni-duhovete.492498>. dnes.bg [25 I 2023]
- Sofiia Praïd. (2023). *Istoriia*. Sofiia Praïd. <https://sofiapride.org/istoria/> [25 I 2023]
- Standartnews.bg. (2018). *Otetã Evgenii: KHvŭrliãite kamŭni po geïovete*. Otetã Evgenii: KHvŭrliãite kamŭni po geïovete – Obshtestvo – Novini Standart. https://www.standartnews.com/balgariya-obshtestvo/otec_evgeniy_hvarlyayte_kamani_po_geyovete-152151.html [25 I 2023]
- Totãev, V. (2021). Opasnostta ot propaganda na dzhendŭr ideologiiata. *Studio 18*. episode.

“Epidemic Outbreak of Monkeypox.”
An analysis of the conflict between Bulgaria’s LGBTI
communities and the Bulgarian Nationalist Union
on the example of the Sofia Equality Parade

Summary

The subject of the analysis is the public conflict over the right of LGBTI communities to demonstrate going on between the far-right Bulgarian Nationalist Union and organizations for LGBTI people and their allies. Using critical discourse analysis, we examine statements made by Bulgarian Nationalist Union activists regarding Sofia Pride, which becomes a pretext for analyzing the ideologies, conflicting perceptions and even legal battles of the two communities. By analyzing the reaction of activists from the LGBTI community to counter-manifestations and violence by nationalist groups, we try to frame the conflict of social imaginaries, strongly manifested in urban space. The work is enriched by information drawn from narrative interviews conducted with Bulgarian feminist activists and participatory observations in left-wing and far-right circles in 2021–2022.

Zuzanna Kierwiak, MISH Uniwersytet Warszawski – slawistka i antropolożka kulturowa, interesuje się badaniami jakościowymi bałkańskich organizacji skrajnie prawicowych oraz antropologią turystyki i umierania. Wybrane publikacje: *Bułgarskie a macedońskie: krytyczna analiza narracji Bożidara Dimitrowa na temat narodu, państwa i języka macedońskiego*, 2022; *Żałuję, że nie urodziłem się niedźwiedziem. Park Tańczących Niedźwiedzi w Bułgarii*, 2022.

e-mail: zuzanna.kierwiak@gmail.com

Eliza Markiewicz, ISZiP Uniwersytet Warszawski – slawistka i studentka *gender studies* w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk. Jej zainteresowania badawcze skupiają się na aktywizmie feministycznym w Bułgarii. Wybrane publikacje: *Żałuję, że nie urodziłem się niedźwiedziem*. Park Tańczących Niedźwiedzi w Bułgarii, 2022; *Oblicza duchowości w Macedonii Piryńskiej*, w: *Живописна България. Литературен атлас*, 2022.

e-mail: markiewicz.eli@gmail.com